

a kettő között nem mennyiségi, hanem minőségi. A bőbeszédű ember lehet élénk szellemű és tehetséges; a fecsegő ember szükségképen gyenge; a bőbeszédű ember igyekszik nagy szabás szerint bánni tárgyával, bizonyos ambícióval beszél, s igyekszik széppé és világossá tenni azt, a mit mond. A fecsegő embernél a beszélés nem ambíció, hanem, — mint az ásitás, mikor megjön, — hasonlít bizonyos fizikai szükséghez. Egy szóval, a bőbeszédűség kifáraszt, a fecsegés ingerel; a bőbeszédűség álmoságot idéz elő, a fecsegés lázt. Theophrastus vázlata a fecsegő emberről a következő vonásokkal kezdődik: „Leül valaki mellé, a kit nem ismer, s legelőször is egy sort dicsér saját feleségén; azután elbeszéli múlt éjszakai álmát; s azután részletesen elősorolja, hogy mit evett ebédre. Majd belé meleg-dve munkájába, megjegyzi, hogy a mai kor emberei sokkal tökéletlenebbek őseiknél; meg hogy hogyan leszült a búza ára a piacon; mennyi sok idegen van most itt a városban; meg hogy ha Zeüsz esőt ad, mindjárt jobban nőne a gabona; meg hogy milyen nehéz élni a mai világban, stb.“ E vonások, némi változtatással, elég találó képét adják a modern vasutak fecsegő emberének is. Ez a sajátság főként azért hozza lázba a hallgatót, mert hova tovább fekezhetlenebbnek látszik, s ol an emberekben van meg, a kiknek gyakran egész egyéniségük ingerlő. Bár olykor olykor, valamely természetes paraszt emberben, az öreg kor által meglágyitva és fődözve, a fecsegés eltűrhetővé, sőt érdekessé válik.

Mar akár azért, mivel azt tartá Periklessel, hogy a női lélek a maga megkülönböztető nyilatkozataiban kerüli a napfényt, és a szerény homályban fejkli ki leginkább; akár mivel Pope-pal tartott, hogy „a nőknek nincs semmi jellemük“, vagy akármi okból, elég az hozzá, hogy Theophrastus az ő kortársnői közül egyetlen egynek képét nem hagyta hátra az utókornak. A vasutak jellemfestője igen hiányos vázlat-sorozatot adna ezzel a mulasztással. Mind a fecsegés, mind a bőbeszédűségnek ijesztő fokot ér el némely nő-utazóknál; s a felesleges ijedősségnek és fölizgathatóságnak különböző fokai és árnyalatai, valamint a kézben bevitt pögdgyász rendkívül változatos mennyisége és minősége: mind biztos támpontokul szolgálhatnak a vizsgálódásban. Azonban az igazság érdekében hozzá kell tennünk, hogy csaknem valamennyi olyan vonás, a mit Theophrastus társaságtalan és bántó gyanánt rajzolt a jellemekben: a férfiaknál szokott jelentkezni rendszeren, vasuti utazók között.

(A „Saturday Review“ után.)

B. F.

Kirándulás a havasra.

Mi vidékiek, főleg most, midőn vasut hiánya miatt a világtól mintegy elszigetelve élünk, itt a Kárpátok alján elterülő gyönyörű, vadregényes tájon az annyi kalanddal járó mulatságos vadászatokon kívül, leginkább az által is szoktunk magunknak olykor kellemes szórakozást szerezni, hogy népes kirándulásokat teszünk a hegyek közé. . . . Tudja a jó isten, mi büvszerű van egy ily vadon erdőben, a lombkoszorúta sötétlő völgyben, melyen a madár dalán, a patak egyhangú csörgedezésén s a koronként a fák sudárai közt végig suhanó sóhajszzerű zugáson kívül más hangot alig hall a természet nagyságán elmerengő. . . . En legalább rendkívüli gyönyört találók ily magányban, oly otthonosnak érzem magam a fák méla árnyékában, hogy szinte irigylem sorsát azoknak, kiket a végzet arra hivatott, hogy élüket ily helyen, távol a fondorkodó, irigkedő emberek zajától töltsék. . . .

Vannak Bereg-vármegyének északkeleti területén számos, különféle alkatrészű, égvényes vasas és kénas ásványforrások, miket oly szívesen látogatnak. Némelyik körül nem rég fürdő-intézet keletkezett; azon forrásnál, melyet néhány évtized előtt még egyszerű fa-odu körített s melyből a falunépe kalapból vagy fejszével kifaragott cipőalakú fa-edényből itta az üdítő, izletes savanyvizet, ma már pompás csarnokok emelkednek és tágas szállodák keletkeztek, melyek körül sorba ültetett terebélyes hársfák árnyékában, művelt, díszes, válogatott közönség sétálgat.

Ez ásványforrások már régóta ismeretesek. Igya szolvai savanyvizről már ev 1463. évben, Dolhai Ambrus kérelmére, Mátyás király parancsa folytán a leleszi konvent által eszközölt havasi határjárásról szóló okmányban történik említés; 1709-dik évi február 1-jén pedig maga II. Rákóczi Ferencz, az akkori munkácsi hercezség

ura, meglátogatta e forrást időtöltésből, midőn a közel fekvő szentmiklósi kastélyából, a látogatására ígérkezett szép Sziniavszky Ilona hercegnő, lengyelországi főtábornokné (Grande-Generale de Pologne) elé ment, s reá az nap hiába várakozott. (Rákóczy Tár, I. köt. 185. lap).

Más, sok, amannál tán hatályosabb forrás, hozzáférhetlenség miatt folytonosan régi elhagyatottságában hever, s csak a vadászok, favágók, szénégetők, s koronként, egyes betegeskedő földészek látogatják. A forrás gyógyerejét igénybe vevő pórcsalád szép számmal jelenik meg ily esetben a szentkutnak (svjata kernaicza) elnevezett forrásnál, körötte gallvákholgunyhót rögtönöznek, a talajba gödröt vájnak, az abba merített ásványvizet izzó kővel melegítik s abban azután aprószut-nagyostul több óráig elüldögélnek, míg rákmódra megfőve, kiszállnak, azon szent hitben, hogy köszvényük, csúzik a vízben elolvadt; s azon szándékból, hogy a kórt annál bizonyosabban ott hagják, egyes ruhadarabokat aggatnak a közeli ágakra és csalitra, s a legboldogabb öntudattal térnek haza, másnak is ajánlgatván a biztos gyógy-módot. . . . Inne van, hogy meg énben uton - utfélén, az ily szent források közelében, az ut mentében is láthatni egyesfölaggatott ruhafosz-lányokat, melyekkel egyes betegségek gyógyítottak; s némely esetben e balhiedelem, t. i. a mosdás és fürdés talán valóban is segít, mert ez alkalommal legalább egyszer mosdik meg az illető patiens tisztára, minek mindig jó hatása van.

A fürdők és forrásokon kívül nevezetes kirándulási helyek Bereg-vármegyében az egyes bércek és völgyek. Ez utóbbiak közt kivált a pisztrángfogásról nevezetes *vicsei* és *zsdieniri*, s az örökzöld fenyvesek koszorúta *zsdenovai* táj birnak kiváló vonzerővel. És méltán is; a hegy kup-jain, oldalain s meredélyein emelkedő, különféle alakulatu sziklacsoportok, sötétszürke palarétegekkel váltakozó tömött, kékes-zöld és kék-szürke s mállási lapjain sárgás homokkővel oly saját-ságos jellemet adnak a tájnak, a zugó folyók med-reit borító, zöldelő fák közül előbukkanó nagy hömpölyök, s a horhasok által szagztatott, elárko-sodott hegyoldalak, e bérceztökön az idő viharai közben elmállott sziklák nagyszerű töredékei, mint például a híres *pudpolócsi szorosnál*, oly re-gényes és festői képeket nyújtanak, oly erős ben-yomást gyakorolnak az idegekre, hogy nem könnyen válnak meg tőlük s távoztunkkor oly gyakran pillantunk vissza-vissza rájuk, míg a kanyarulásánál végkép elvesztjük szemünk elől.

A zsdenovai völgyben szokatlanul buján ten-yésző fenyőfák közt van különösen egy, mely ki-váló kitüntetésben részesül, ez villámütötte csonka állapotjában is még most 32 öl magas, s azért *királynő* névvel tiszteltetett meg. Epáratlan torony egyenességű szál tövében 3 öl körméről s 2/3 részében sima gallyatlan; méltóságos derekára számtalan boldog és boldogtalan látogató metszé-be nevét; környezetét pedig hozzá illő, hasonló óri-ási fák képezik, melyek a helynek rendkívüli érdeket kölcsönöznek. . . . A regényes völgy, melyet a sötét fenyveser tőből kiemelkedő kőszirtek, külön-féle alakzatu hömpölyök s a kékes távlatban egekig emelkedő ungi és beregi havasok körvonalaznak, oly bájos, hogy az 1847. június 23-án Munkácsra elhunyt, 1795. Wexfortban, Irhonban született *Walker Tamás*, angol őrnagy, halála előtt több évvel nyilvánított kívánata szerint, e völgyben, egy kősziklára vájt sirba temettetett. Egy vas-tábla jelzi hamvait a különöz angolnak, ki vég-napjait érezvén, a távol hazából jött e tájra meg-halni azért, hogy örök álmát azon a helyen alhassa, melyet utazása közben legbájosabbak talált!

A zsdenovai, gróf Schönborn-féle emeletes vadászlak, melynek terme válogatott szarvas agancsokkal díszített, arról nevezetes, hogy egyik ki-álló folyosójáról a kilátás az északi, nyugoti és keleti oldalról gyönyörű távlatban emelkedő három havasra esik, mi szintén nem mindennapi lát-ványt nyújt.

De mi mindezen alantfekvő völgy és szikla-tömeg azon *havasokhoz* képest, melyeknek büszke fejeik a fellegek borítják, melyek oly méltóságo-san tekintenek az ország határszélétől le annak közepéig, Debreczenig s a hortobágyi pusztáig, oda, hová a legélesebb emberi szem sem ér el, s meddig a vándor madár is csak fáradsra repül el. . . . Ott áll a kolosszális „*Sztoj*“ kopasz hom-lokával rettentő örcül a hazának; itt a határ-szálen a végből foglalt helyet, hogy minden ide-gent, ki az országba, e vérrel szerzett földre, az Adriai-tenger színe fölött a 2537 lábnyira fekvő *vereczei hágón*, vagy két oldalt, a *laturkai* és *hideg-pataki átkelőn* belépni akar, tiszteleltre intsen. Hej,

sokat látott e már megöregedett bérce. Ha beszélni tudna, de örömet hallgatnám szavait; tán nem is hinném el minden mondatát, regének, mesének tartanám azt, mi valóban megtörtént, egykor, ré-gen, oly régen, hogy azt voltaképen képzelni sem lehet már. . . . No de így is, némaságodban, becsüllek én, te tiszteletreméltó műve a természetnek, becsül-lek annyira, hogy gyakran vágyom látogatásodra, a minthogy máris több ízben rőttem le személye-sen nagyrabecsülésem adóját s kiálték buzgó ke-bellet éljent s üdvözlötet magas oromról az alata-d elterülő, ködben uszó, lapálylá törpült völ-gyekre s a nagy távolban elmosódó róna felé. . . . Valóban igen kellemes férfias kedvtelésnek tar-tom a havasi kirándulást, mely habár nem kis fáradsággal jár, de azt dúsan meg is jutalmazza nemcsak azon meglepő látvány, mely felülről a vándor elé tárul, de maga a hatalmas bérce alkata s természeti sajátságai is megérdemlik a köze-lebbi megtekintést.

A megye szélén, a szomszéd Galiczia, Ung és Máramaros felől emelkedő magasabb hegyeket *havasok*-nak nevezzük, nem ugyan azért, mintha rajtok örökös hó lenne, hanem mivel kopasz ge-rinceiken és kupdát tetőiken buja havasi gye-pmezők terülnek el, miért is az itteni oroszoktól *polonina*-nak (mezősségnek) mondatnak. A hó ren-desen csak október hónapban szokott fehér lepelt borítani rájuk, mely azután eltart május hó végeig, a midőn a langyos esőzések következtében lassan-lassan eltűnik, mi rendszeren a havasok völgyeiből eredő patakok áradását szokta okozni.

Ung- és Beregmegyék északi határszélén emelkednek Kicsorna és Bukóc körül a 4042' Δ magas *Ruszkhi-put* (orosz ut); azon túl kelet felől a Polonina-hegység, hová a határválasztó *Beszkéd*, a 4428' *Osztra-hora*, a Zbuntól nyugatra fekvő 4642' magas *Polonina-Rovna*, a 4422' *Huszlya*, majd tovább a Pinye és Latorcza mentében a *szoly-vai havasok*, melyeknek egyik legkitünőbb hegye a kupalaku, 3451' magas *Schönborn-hegy*, Pudpo-lócnál sokfelé terjedő oldalágaival; a Bereg- és Máramaros vármegyék felőli oldalon Volóc és Hukliva körül emelkednek a *Borsova* név alatt ismert hegytömbök, melyek máskép, dús legelőik miatt, Polonina-havasoknak is nevezetnek. A fő-gerincez nevezetesebb tetői és nyulványai: a 4296' magas *Temnatik* Volóc fölött, az 5035' Δ magas *Nagyhegy* (Veliki verch) Hukliva felett, a *Kicsera*, *Kruhli*, *Künszki*, *Jatova*, *Hadina*, *Gemba* s más kupok, melyek egy szakadatlan láncolatban Máramarostól az 5286' Δ magas *Sztoj*-ig, s innen ala-csonyodva *Szaszóká*-ig, a Latorcza folyóig nyulnak, s oly lakatlan vad sivatagot képeznek, hogy 4—6 mérföldnyire terjedő területen egyetlen falu sőt lakhely sem található.

Valóban az, ki a havasokat csak távolról, például a magas *Stoj* bércezet a munkácsi Latorcza-hidról, mint valamely remekművü képet tekinti, homályos fogalommal sem bírhat ama borzasztó nagyszerűségről, melylyel közelebbről szemlélve bírnak.

Azért is tegye tehát félre nyájas olvasóm néhány napra megszokott házi kényelmét s kísér-jen engem s a karavánt a havasi kirándulásra.

(Folyt. követt.)

Lehoczky Tivadar.

A monsummanói gyógybarlang.

A Toskanában a lucca-pisai völgyben, közel Pistojához, fekvő monsummanói gyógybarlangot *Kossuth* időnként közzétett leveleiben már több ízben fölemlítette, mint a melyet kinos fej-csuza gyógyítására sikeresen használt. A „M. Ujság“ most Kossuthnak egy magánlevelét közli, melyben következőleg ír e gyógybarlangról:

„Mintegy 25 — 30 éve, hogy ezt a csodás barlangot kőfejtés közben véletlenül fölfedezték. Azóta ezer meg ezer ember használta s nem volt reá eset — soha — de csak egyetlen egy eset sem, hogy csusz-beteg ember meg ne gyógyult volna Monsummanóban. Gyakran már három-négy nap elég a gyógyulásra, voltak esetek, hogy két man-kón koczogott be nagy kinosan a beteg s negyed napra elhanyta mankóit s hetykén ugrándozva hagyta el a csodatévő „Grottát.“ Nyolcz napnál hosszabb kura nagyon ritkán kell; 15 napnál hosszabb soha és „never one single failure, not one! never!“

A hajlamot természetesen el nem veheti, azt nem teheti, hogy valaki ne legyen igen fogékony a meghülésre: arról tehát nem állok jót, hogy új meghülés új csuzt nem hoz elé, s a monsumma-nói látogatást nem kellend időnként ismételnie,

de azt egész bizonyossággal mondani merem, hogy a meglevő csuától, ha még oly erős s oly idült is, megmenekszik.

Engem is megkínzott a fejesuz hónapokon át, irtózatossan. Fejem annyira afficiálva volt, hogy a legkisebb köhintés, tüszentés vagy csak egy hangosabban kiejtett szó is a légrezgést az Eustachianus csőn agyvelőmíg propagálva, abban oly kínos concussiót idézett elő, hogy azt gondoltam, bele kell bolondulnom. Majd ismét változat okáért, fülembé fészkelte magát s kiállhatlan fülnyalások közt süket voltam heteken át. Majd megdagadt arcom, ajkaim, mintha egy darázs raj mart volna össze. Majd ismét állkapczámba, fogaimba vette magát. Beh sok álmatlan éjet kellett fel s alá kóvályogva töltenem, bögve a kintől, mint Marsyas, a szerencsétlen flótás bőghetett, midőn Apollo bicskával nyuzta.

Eh bien! Orvosom tanácsára elmentem Monsummanóba, s nyolcz napon át egy-egy órát ülve kellemes-kényelmesen abban a csoda szép Grottában, az én átkozott csuzom tökéletesen el lett seperve, mondom: elseperve a szó szoros értelmében.

Aztán nincs a gyógy-procedura legkisebb kellemetlenségével is összekötve. Felölt az ember magára illem kedvéért egy hosszú asszony inget, papucsot huz lábára, s bemegy a stearyngertyakkal kivilágított barlangba: ott leül kényelmesen s beszélget, ha társaságban van, vagy ha (mint én szoktam, ki irtózom a társaságtól) korán reggel megyen le, hogy egyedül legyen, mulatja magát a szebbnél szebb, fantastikusnál fantastikusabb alakú stalaktitek és stalagnitek bámulásával, s mintegy tiz percznyi ülés után elkezd az ember izzadni (fogalmam sem volt az ily tenger izzadás lehetőségéről), de ez teljességgel nem kellemetlen, mert nincs hősséggel, vértolulással összekötve. Au contraire, az ember igen kellemesen jól érzi magát, (ez általános tapasztalás,) annyira, hogy órákig szeretne az ember benmaradni, ha az orvos ki nem kergetné az embert, azon intéssel, hogy a túl sok gyengít. Aztán megtörölgetik az embert lepedőkkel, beburkolják flaneltakarókba, hogy kijövet meg ne hűljön s vagy zuhanyt veszen, ha szereti (mint én, de a víz nem hideg) s felöltözvén sétálni megyen, vagy lefekszik, hogy kellemes szenderegés közt lassan elműljék az izzadás. Aztán eszik, iszik, a mit s a mennyit tetszik (már persze abból a mi van) s nyolczad napon utra kél csuz nélkül.

Hogy minek tulajdonítható ezen csodás Tepidarium bámulatos hatása? Azt édes mester uram az ember bizonyosan nem tudhatja, mint az iskolás gyermek mondá, midőn azt kérdezte tőle a mester, hogy ki teremtette a világot? A temperatura nem magyarázza, mert az a Grotta legmelegebb osztályában sem több 32—34° centigrádnál; kün gyakran melegebb van. A lég analysisa szintugy nem magyarázza, mert a belső lég a külsőtől nem igen különbözik. A szokott arányban találja az ember az atmospherikus lég szokott alkatrészeit, egy parányi azote felesleggel, s oly infinitesimalis szénsav-vegyülekkel, a minél minden szűk utcában vagy gyűlésteremben sokkal több van. Aztán a különös az, hogy nincs élő lény a barlangban, még csak gomba sem, — sem a szárazon, sem a vízben, (mert víz is van benne; itt-ott nagyon mély, tömve fantastikus stalagnite sziklakkal — a víz langy, de pár fokkal alantabb áll hőmérséke, mint a légé, úgy hogy nem a víz-párolgás okozza a lég melegét, hanem inkább a lég melegíti a vizet, melylyel egyébiránt a látogatónak semmi dolga.) Ha legyet vagy szunyogot talál az ember magán behozni, az zsong egy kicsit, aztán megdöglik; s mégis a gyertyák oly vidóran égnek, a mint csak kívánni lehet. Nincs a láng körül semmi udvar; az ember pedig mondhatatlanul könnyen lélekzik benne. S az is furcsa, hogy soha sem láttam benne a gyertyalángot meglobogni: semmi nyoma a légjáratnak; mégis midőn a fizetű vendégek lejárták a magukét s a Grotta délután két órától ötig a szegényeknek adatik át, (kik között a tulajdonos 80 ingyen jegyet szokott kiosztani,) ezek a sok foghagyma szaggal, meg mind azon büzzel, mely a nem épen tiszta olasz népet kísérni szokta, annyira megtöltik a Grotta

legét, hogy valóságos pestilentialis jelleggel bír; de azért midőn másnap reggel 6—7 óra közt bementem a Grottába, melyet persze nem lehet szellőztetni, a büznek, rosz szagnak még csak hirté sem volt, s a levegő oly üde, tiszta, kedves volt, hogy az ember csak úgy nyelte.

No hiszen ezt az utóbbi tünetényt nézetem szerint megmagyarázza a víz, minthogy tudva van, miszerint a víz saját teriméjü gázmennyiséget absorbeál: hanem e gyógyhatás eredetét az eddigi vizsgálók nem tudták kimagyarázni; mert mindig csak a vegybontással bibelődtek. Én meg is mondtam nekik, hogy dobják a falhoz lombikjaikat, s forduljanak a phisikához, és vegyék elő a villany-és delez-mérőket; mert előttem a vidék geologiai tünetényei világossá teszik, hogy ott a vulkanikus erők vannak még aktivitásban a földkéreg hypogéne rétegeiben, s a villanydelezes tünetények vizsgálatában kell a dolog nyitját keresni. Ha még egyszer oda vetődöm, majd utána nézek én a szükséges kellekkel fölfegyverkezve."

Egyveleg.

** (Az ember magassága.) A természettudományi társulat közeebbi gyűlésén Balogh Kálmán az „anthropometriá"-ról értekezett. Ez egészen új



Az északi sarkvidékről: Madarászó eszkimó.

tudomány. Quetelet francia természettudós ez évben egy művet adott ki, melyben az emberek tehetségét phisikai törvények szerint igyekszik meghatározni. Méréseket eszközölt az emberek magasságán, súlyán és fejlődésén, és ezen adatokból egy új tant állított fel, melyet anthropometriának nevezett el. A nagy terjedelmű munkából értekező igen érdekes adatokat sorolt föl ismertetésül. Quetelet legelőbb az emberi magasságot vette vizsgálat tárgyául, s azon eredményre jutott, hogy az emberek magassága bizonyos állandó mennyiséghez igen közel áll és attól az eltérések nagyon gyérek. Quetelet a régiek méréseit is vizsgálat alá vette és azt tapasztalta, hogy a közép-magasság az ókorban is ugyanaz volt, a mi napjainkban; az igen magas emberek és törpék akkor is oly ritkák voltak, mint napjainkban. A nő és férfi magassága a régi időben is ugy aránylott egymáshoz, mint most; és pedig mint 15 a 14-hez. Különbözik a magasság függ a táplálék, életmód stb. különbségétől. Így péld. az angolok, kik hussal élnek, a legmagasabbak. De ez általában nem áll, mint ezt az egymás mellett lakó norvégek és lapok példája tanúsítja. — Quetelet összehasonlította az egyes tagok viszonyait kor és nem szerint. Ebből kitűnt, hogy az ember születése után a magasságból veszít; de néhány nap múlva ismét növekszik, és ez az első években hirtelen halad, de

13 éven túl már sokkal lassabban. A test gyarapodása szélességben és magasságban az 5-dik évig egyenlő arányban történik, de az 5-ik évtől fogva fölfelé gyorsabban gyarapszik az ember. Az izmok nem tartanak eleinte mértékét a csontrendszerrel, de midőn a csontrendszer fejlődése bevégeződött, kezd az izomrendszer is jobban gyarapodni. Fölfelé a növekvés akkor végződik be, midőn a csontok közti porczok megcsontosodnak (nálunk 20—24 éves korban); ekkor fejlődik erősebben az izomrendszer a 30-dik évig. A nők már születésükkel sem oly nagyok, mint a férfiak; növeksük hamarabb szűnik meg, mint a férfiaké (2—3 évvel); különben a nők nem is növekszenek oly gyorsan mint a férfiak; azért a nőknél sem a csont-, sem az izom-, sem az ideg-rendszer nincsen annyira kifejlődve, mint a férfiaké; s ezért van, hogy a nő tudományban, politikában nem éri el azon álláspontot, mint a férfi. Azon időszakban, midőn a férfiak fejlődése legerősebb, a nőknél az ivarrendszerben történik a sokkal bonyodalmas fejlődés. A férfiaknál az erősebben kifejlett csont- és izomrendszer azt eredményezi, hogy az idősb korban sem veszítik szépségüket, míg ellenben a női szépség a zsirszövedékektől függvén, haladottabb korban fiatalkori szépségük nyomait sem tüntetik föl. — A testrészek mai aránya ugyanaz, melyet már a régiek észleltek; ezt bizonyítja Vitruvius

ide vonatkozó adatai. Azonban a nőknél a láb aránya a testhez csekélyebb, mint a férfiaknál. A különböző korok szerint, a testrészek nem növekszenek egyenletesen. Így a fej alig növekszik a test többi részéhez képest, mert a fej a születéstől kezdve a meglelt korig csak kétszerre lesz nagyobb, míg a törzs háromszor, a kar négyszer, a lábszárak ötszörre lesznek nagyobbak. — A test súlyára nézve szintén megvan a közepes arány ép ugy mint a magasságnál. A közepes súly a születéskor 3 kilogramm (6 vámfont) és a 25 évnél éri el a fejlődési tetőpontot, de ezentúl is fejlődhetik, de csak a zsirnemű alkatrészek által. Quetelet az erőre nézve is tön méréseket. Ebből kitűnt, hogy a férfiak általában 154 kilogrammot képesek emelni; a nők ennek csak felét. Quetelet e talált eredményeket az ember értelmi s erkölcsi fejlődésére alkalmazta. Így az 1826—1844-ik évi francziországi bűnügyi statisztikát tekintetbe véve, ugy találta, hogy a legfőbb bűnök a 21—25; a 25—30; 30—35 évek között fordulnak elő. — 21—25 évben lopás és nemi erőszak, 25—30 évben testi sértés és nem szándékos emberölés; 30—35 gyilkosság, hamis pénzcsinálás, 35—40 év között hamis tanuskodás, 40—45 év között mérgezés; 50—60 év között ujra a nemi erőszak az uralkodó bűntények. A nők száma igen csekély az ily vádlottak között, 2700 férfi bűnösre alig esik 578 nő-vádlott, ezek is jobbra vagy elleni bűnökkel és mérgezéssel vannak vápolva. Lélektani indoka ennek az,

hogy a nők fejletlenségük miatt nincsenek az erő tudatában; azt, hogy a 25—30 éves büntetettek legtöbbszörre gyilkosságról vádoltnak, onnan magyarázza meg, hogy ekkor az izomerő legfejlődöttebb és tetterős lévén, kicsapong. Azonban előadó megjegyzi, hogy e tekintetben még az észleletnek sok tenni valója van.

** (A leggyorsabb és legborzasztóbb ut.) A liverpooli „Hypathia" gőzös decz. 4-én indult meg Philadelphiából Európa felé s tiz napig kedvező széllel jött. Deczember 15-kén nagy vihar támadt, mely 18-ára oly iszonyúvá nőtt, hogy a hajót jobbról balra hanyta s a hullámok egészen elárasztották a fedélzetet. A legénységet a szivattyukhoz, a kormányosokat pedig a kormányhoz oda kellett kötni. 18-kán és 19-én a Hypathia naponként 340 mfdet tett; ily iszonyu gyorsaság alig van följegyezve a tengerészeti történetében.

** (A mozlímok.) A mozlímok közt Kis-Ázsiában nagy mozgalom van. Több ezren áttértek a keresztény vallásra és azok közt sok molláh (pap) is. Ez lenne tehát a legelső példa a történetben, hogy a különben fanatikus mohamedánok önkénynt s minden külső kényszer nélkül oly tömegesen a kereszténységre áttértek, mint az Anatóliában történt. A mozgalom okai eddig ismeretlenek.